

М. М. Олексієнко

Заходи державної політики щодо покращення значень базових індикаторів економічної безпеки прикордонних територій західних регіонів України

Проаналізовано динаміку базових індикаторів економічної безпеки прикордонних територій західних регіонів України, визначено заходи державної політики щодо покращення їх значень.

Ключові слова: рівень балансової капіталосності, рівень капітального інвестування, рівень прямого іноземного інвестування, рівень високоорганізованої зайнятості, коефіцієнт питомої ваги базових видів економічної діяльності, коефіцієнт питомої ваги видів економічної діяльності-основних реципієнтів бюджету.

Постановка проблеми. Комплексний характер розвитку областей і районів, у тому числі прикордонних, передбачає збалансованість як обов'язкову умову сталого розвитку їх соціально-економічних систем як цілісних виробничо-майнових комплексів. Збалансованість є взаємовідповідністю ресурсів і потреб суспільного виробництва та виконує елементарну умову нормального функціонування економіки. У ході виконання політики децентралізації, метою якої є забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади [1, с. 3], постає питання допідготовки відповідних керівників районної і регіональної влад з питань спроможності брати на себе відповідальність і самостійно приймати рішення на підставі адекватної і якнайповнішої інформації та в межах, визначених індикаторами економічної безпеки, передусім базовими, які визначають стратегічний курс розвитку відповідної соціально-економічної системи.

Метою дослідження є визначення заходів державної політики щодо покращення значень базових індикаторів економічної безпеки прикордонних територій західних регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для збалансованого розвитку соціально-економічних систем прикордонних територій західних регіонів України (аналізованих територій) треба узгодити виробничі і соціальні різновиди ресурсів, вибрати найефективніші шляхи залучення додаткових фінансово-матеріальних ресурсів як від органів державного управління у вигляді капітального інвестування і дотацій, так і від прямих інвесторів-нерезидентів (*III_{НР}*) України у вигляді акціонерного

© *М. М. Олексієнко*, 2014.

капіталу нерезидентів і боргових інструментів. Вирішення цього завдання для аналізованих територій базується на взаємопов'язаному аналізі як зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), так її впливу на базові індикатори соціально-економічного розвитку відповідного регіону або району. Слід мати на увазі, що за певними показниками економічної діяльності окремі райони спроможні випереджати області. Так, Чернівецька область за обсягами експорту й імпорту (як товарів, так і послуг) традиційно поступається Ужгородському району та за більшістю із зазначених параметрів – і Виноградівському району.

Відправними критеріями для визначення базових індикаторів при цьому мають стати: 1) «прищеплення» на кожній території підприємств, що розширять наявне число видів економічної діяльності (ВЕД) з наявного у Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2010) переліку з двадцяти однієї секції (від А до U), приділяючи значну увагу розвитку базових ВЕД (секціям від А до F), як таким, що є локомотивами у створенні валової доданої вартості (ВДВ), висококваліфікованих і високооплачуваних робочих місць і конкурентоспроможних на внутрішньому і зовнішніх ринках товарів і послуг; 2) культивування внутрішньої конкуренції між наявними ВЕД шляхом започаткування розрахунку та накреслення заходів щодо зміцнення відповідних інтегральних коефіцієнтів диверсифікації за напрямками: нарощення обсягів сукупних активів підприємств (*СAn*) і ВДВ, цілеспрямоване збільшення середньооблікової кількості штатних працівників (*СОК_{штп}*) на тих підприємствах, які відповідають критеріям: високооплачувані робочі місця, висока частка доданої вартості у вироблених товарах і послугах, мінімальне навантаження на природне навколишнє середовище, позитивний баланс у розрахунках з місцевим і Державним бюджетами; 3) усі базові індикатори економічної безпеки аналізованої території, як і інші показники економічної безпеки загалом, мають перебувати в межах від 0 до 1, однак можуть бути як з кроком у промілі (від 0,001 до 1), так з кроком в одну мільйонну (від 0,000001 до 1).

Через конфіденційність значної частини інформації через застарілі вимоги Закону «Про Державну статистику» (1992 р.), використовуючи наявні статистичні дані, ми не можемо проаналізувати стан і тенденції розвитку районів за такими показниками, як: обсяги випуску товарів і послуг, обсяги ВДВ, обсяги доходів і витрат населення (у тому числі витрат на придбання товарів і послуг), кількість найманих працівників, кількість зайнятого населення через те, що ці показники розраховує тільки центральний офіс Держстату і лише у розрізі країни та регіонів. Статистичними показниками, якими вертикально «пронизуються» соціально-

економічні системи як країни, так регіонів і районів, є: 1) CA_{II} ; 2) обсяги капітальних інвестицій ($KanInv$); 3) чисельність наявного населення ($Ч_{III}$); 4) $СОК_{III}$

На підставі аналізу показників зовнішньо – та внутрішньоекономічної діяльності усіх шести західних прикордонних областей України та тридцяти двох прикордонних районів у 2001-2013 рр., що здійснювався за напрямками: наявні обсяги і характер розподілу CA_{II} , кількість і характер розподілу робочих місць (за $СОК_{III}$), обсяги і характер розподілу III_{II} між $ВЕД$, обсяги та параметри збалансованості та диверсифікації зовнішньої торгівлі товарами і зовнішньої торгівлі послугами, визначено як позитивні, так і негативні тенденції соціально-економічного розвитку аналізованих територій (на підставі індексів змін за останні десять років, що становлять собою відношення індикаторів економічної безпеки за станом на 31 грудня 2013 р. до аналогічних показників за станом на 31 грудня 2003 р.).

До позитивних тенденцій соціально-економічного розвитку аналізованих територій належать: 1) збільшення рівнів балансової капітаємності ($PBKС$ – відношення CA_{II} до $Ч_{III}$) у всіх прикордонних областях та у переважній більшості районів (за виключенням Рахівського, Хустського, Старосамбірського, Любешівського, Зарічненського і Дубровицького); 2) збільшення рівнів капітального інвестування ($PkanInv$ – відношення обсягів капітальних інвестицій (у дол. США) до $Ч_{III}$) у всіх аналізованих областях та у переважній більшості районів (за виключенням Березівського, Мостиського, Любомльського і Рокитнівського); 3) збільшення рівнів прямого іноземного інвестування ($PPIInv$ – відношення обсягів III_{II} нерезидентів (у дол. США) до $Ч_{III}$) у всіх прикордонних областях та у переважній більшості районів (за виключенням: Герцаївського, Рахівського і Старосамбірського). Водночас, негативними тенденціями соціально-економічного розвитку аналізованих територій є: 1) зменшення рівнів високоорганізованої зайнятості ($PBOЗ$ – відношення $СОК_{III}$ до $Ч_{III}$) у всіх прикордонних областях і районах (за виключенням Ужгородського); 2) зменшення коефіцієнтів питомої ваги штатних працівників базових $ВЕД$ на тлі зростання індикатора-дестимулятора – коефіцієнта питомої ваги штатних працівників галузей-основних реципієнтів зведеного бюджету – секцій КВЕД-2010: O (державне управління та оборона), P (освіта), Q (охорона здоров'я та надання соціальної допомоги).

Рівень високоорганізованої зайнятості (рис. 1-2) у всіх прикордонних областях і районах за станом на 31 грудня 2013 р. був нижчим ЗДП (0,224-224 посади на 1000 осіб), при цьому найвищий індикатор мав Сокальський район (0,205), найнижчий – Хустський район (0,062).

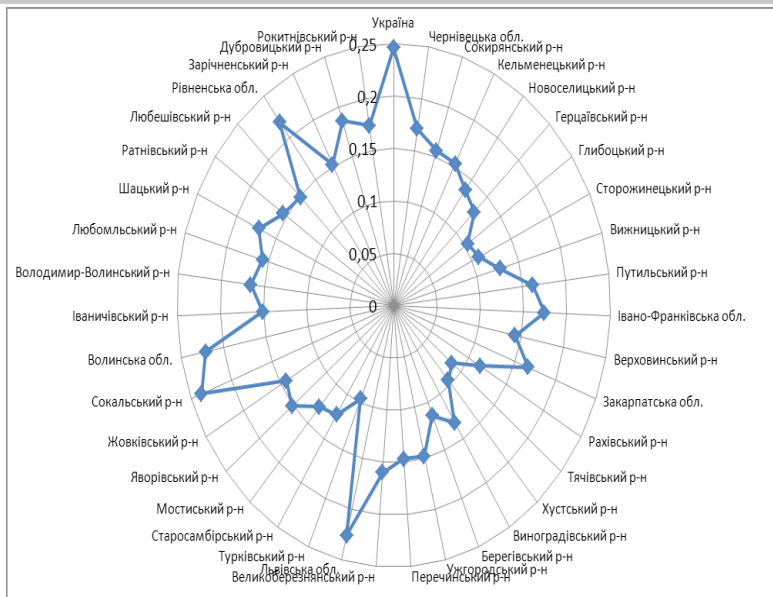

Рис. 1. Рівні високоорганізованої зайнятості України, її західних прикордонних областей і районів за станом на 31 грудня 2003 р.

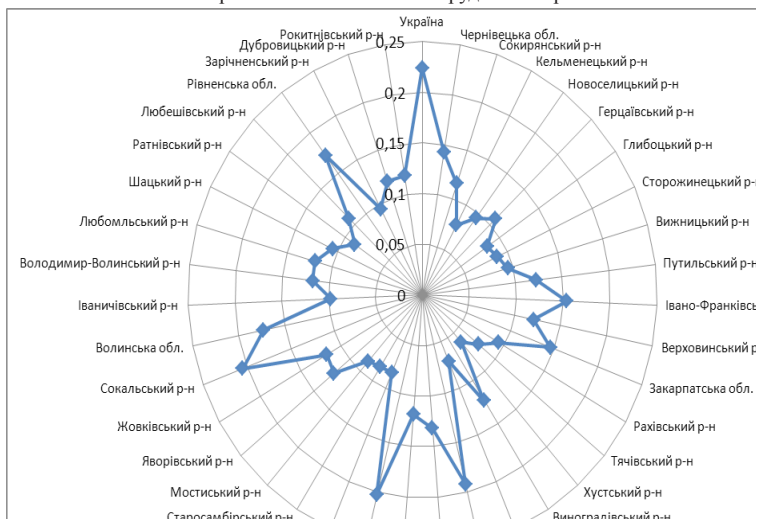

Рис. 2. Рівні високоорганізованої зайнятості України, її західних прикордонних областей і районів за станом на 31 грудня 2013 р.

Яскравим прикладом падіння конкурентоспроможності району через якість ринку праці є негативна динаміка РВОЗ Турківського району, де протягом 2001-2009 рр. частка працівників базових ВЕД скоротилася з 20,6 до 7,4%, водночас частка працівників освіти, охорони здоров'я і державного управління зросла з 62,9 до 79,1% усіх офіційно працюючих громадян району.

Рівень балансової капіталоємності найдоцільніше вимірювати в мільйонах доларів США на 1 особу наявного населення. Найбільший РБКЄ серед аналізованих районів мав Ужгородський р-н (0,010700), найменший – Зарічненський район (0,000161). Порівняння РБКЄ аналізованих територій Львівської області в динаміці демонструє рис. 3.

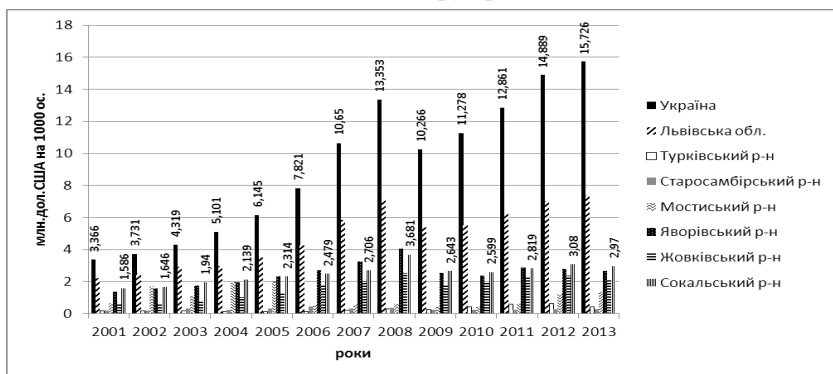

Рис. 3. Рівні балансової капіталоємності України, Львівської області та її прикордонних районів, 2001-2013 рр.

За станом 31 грудня 2013 р. ЗДП становив 0,015726 (15726 дол. США на 1 особу), при цьому РБКЄ усіх аналізованих територій були меншими. Так, рейтинг областей за цим індикатором становив: 1) Івано-Франківська область (0,008088), 2) Львівська область (0,007393), 3) Волинська область (0,007366), 4) Рівненська область (0,004277); 5) Закарпатська область (0,002571); 6) Чернівецька область (0,002167). Значна кількість нулів після коми підкреслює хронічну нестачу в країні капіталів і має спонукальний характер до їх нарощування. Для порівняння, індикатор у м. Києві перевищив 89 тис. дол. на 1 особу, у Донецькій області – 20,7 тис. дол. США на 1 особу.

Рівень капітального інвестування станом 31 грудня 2013 р. в Україні становив 0,000737 (737 дол. США на 1 особу). Рейтинг серед аналізованих областей становив: Львівська (0,000484), Івано-Франківська (0,000434),

Волинська (0,000400), Чернівецька (0,000311), Рівненська (0,000306), Закарпатська (0,000263). Водночас рейтинг серед аналізованих районів за індикатором склав: 1) Володимир-Волинський р-н (0,000814), 2) Ужгородський р-н (0,000789), 3) Глибочкий р-н (0,000405), 4) Сокирянський р-н (0,000399), 5) Сторожинецький р-н (0,000349). У восьми районах *PKanInv* не перевищив 100 дол. США на 1 особу: Старосамбірський (0,000046), Мостиський (0,000072), Березівський (0,000077), Зарічненський (0,000086), Кельменецький (0,000087), Любомльський (0,000088), Дубровицький (0,000090), Іваничівський (0,000095). Індекси змін за 10 років *PKanInv* аналізованих територій демонструє рис. 4.

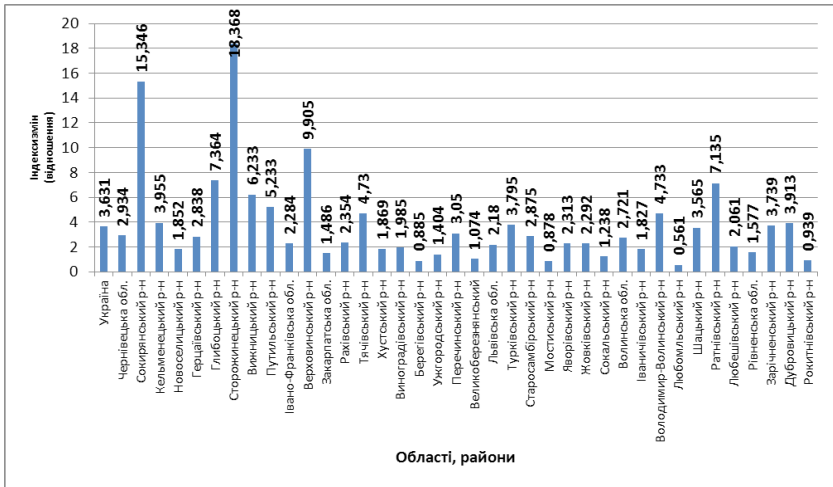

Рис. 4. Індекси змін рівнів капітального інвестування України, її західних прикордонних областей і районів, 2003-2013 р.

Рівень капітального інвестування у 75% аналізованих територій, у тому числі України і всіх західних прикордонних областей, був найвищим у 2008 р., коли у багатьох випадках обсяги капітальних інвестицій перевищували обсяги CA_{II} (Путильський район – у 6,608 разу, Турківський район – у 2,726 разу, Верховинський район – у 2,693 разу, Вижницький район – у 1,475 разу), що унеможливило їх якісне освоєння і сприяло розкращанню.

Проблеми низького рівня базових показників економічної безпеки аналізованих територій тісно пов'язані з розвитком індикаторів зовнішньоекономічної безпеки, у першу чергу таких її складових, як зовнішньоторговельна та зовнішньоінвестиційна. Так, *рівень пря-*

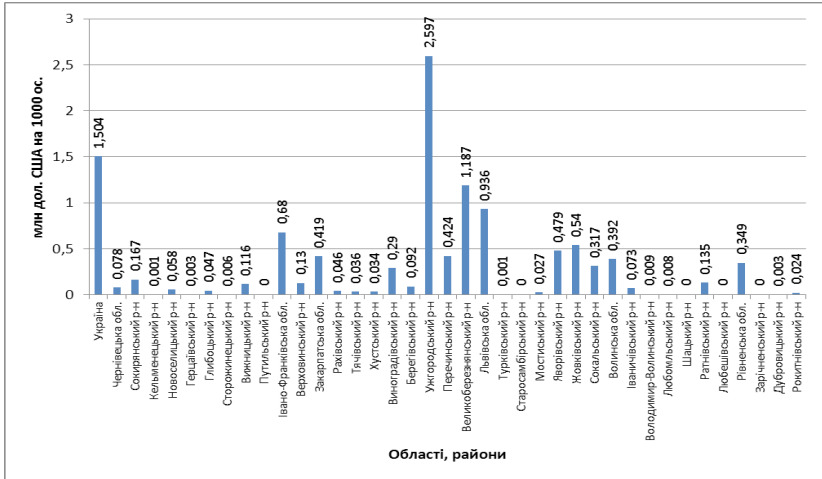

Рис. 5. Рівні прямого іноземного інвестування України, її західних прикордонних областей і районів за станом на 31 грудня 2013 р.

мого іноземного інвестування за станом 31 грудня 2013 р. тільки в Ужгородському районі (2597 дол. США на 1 особу) перевищив ЗДП (1504 дол. США на 1 особу), у вісімнадцяти районах не перевищував 50 дол. США на 1 особу. Рейтинг серед аналізованих областей становив: Львівська (0,000925), Івано-Франківська (0,000680), Закарпатська (0,000419), Волинська (0,000392), Рівненська (0,000349) Чернівецька (0,000078). Крім Ужгородського, до числа районів-лідерів за індикатором увійшли: Великобerezнянський (0,001187), Сокальський (0,000540), Яворівський (0,000479) і Перечинський (0,000424).

Інтегральний індекс змін базових індикаторів виробничо-майнових комплексів аналізованих територій становить собою корінь у четвертому степені від результату множення індексів змін чотирьох базових індикаторів: РВОЗ, РБКЄ, РКaпІнв, РПІнІнв (рис. 6). Рейтинг серед аналізованих областей за вагомістю позитивних змін у 2003-2013 рр. становить: Івано-Франківська (2,925), Львівська (2,512), Волинська (2,439), Рівненська (2,247), Чернівецька (2,077), Закарпатська (1,760) при значенні показника для України 3,355. Таким чином, західні прикордонні області продемонстрували тотальне відставання у соціально-економічному розвитку порівняно із загальнодержавним інтегральним індексом змін.

Рейтинг позитивних змін серед аналізованих районів становить:

- 1) Сторожинецький район (3,528),
- 2) Глибоцький район (3,026),
- 3) Жовківський район (2,778),
- 4) Вижицький район (2,690),
- 5) Соки-

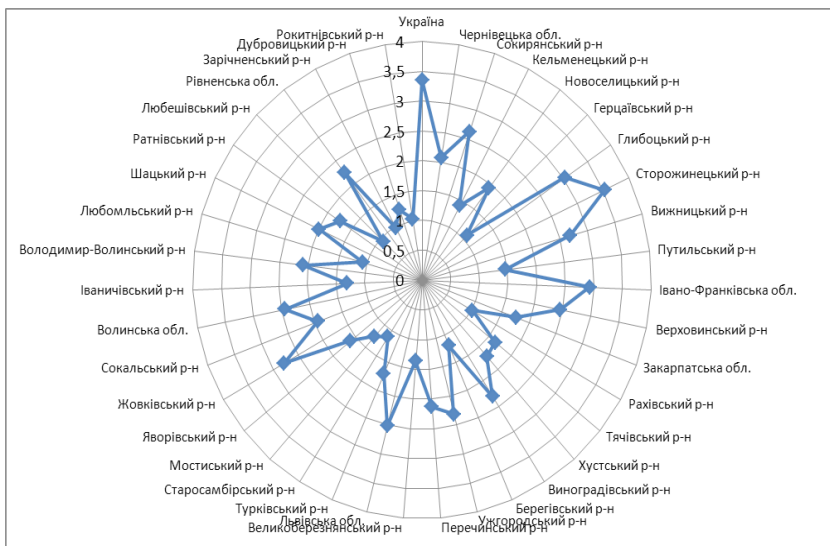

Рис. 6. Інтегральні індекси зміни базових індикаторів виробничо-майнових комплексів України, її західних прикордонних областей і районів, 2003-2013 рр..

рянський район (2,623). Так, наприклад, найбільші позитивні зміни у Сторожинецькому районі у 2003-2013 рр. відбулися за рахунок збільшення: 1) *PKanInv* – у 18,4 разу (з 0,000019 до 0,000349), 2) *РБКЄ* – у 3,5 разу (з 0,000240 до 0,000836), 3) *РПНInv* – у 3,0 разу (0,000002 до 0,000006); водночас було допущено зменшення *РВОЗ* з 0,112 до 0,088. Таким чином, спостерігається випереджальна динаміка аналізованих територій Чернівецької області, які навчилися «випрошувати» значні обсяги капітальних інвестицій у центральних органів влади, однак подібна політика не має довгострокової перспективи. На противагу, Жовківський район Львівської області потрапив до переліку лідерів за рахунок збільшення в 11,3 разу рівня прямого іноземного інвестування, що було досягнуто завдяки розвиненій зовнішній торгівлі як товарами, так і послугами. Водночас 70% прямих інвестицій нерезидентів Жовківського району складають боргові інструменти прямих інвесторів і лише 30% – накопичені обсяги акціонерного капіталу нерезидентів, що є фактором нестабільності цих досягнень.

Найменші позитивні інтегральні індекси змін відбулися у районах: Рахівському (1,015), Рокитнівському (1,038), Любомльському (1,079) і Герцаївському (1,086), а два райони продемонстрували деградацію

соціально-економічного розвитку: Любешівський (0,936) і Зарічненський (0,995).

Висновки. Заходами державної політики щодо покращення значень базових індикаторів економічної безпеки аналізованих територій є: 1) зупинення негативної тенденції скорочення РВОЗ, при цьому утримання коефіцієнта питомої ваги базових ВЕД на рівні 0,450-0,550, що забезпечує зростання інтегрального коефіцієнта диверсифікації штатних працівників і, як наслідок, високий рівень міжвидової конкуренції на ринку праці; 2) стимулювання подальшого нарощення РБКЄ, при цьому утримання коефіцієнта питомої ваги базових ВЕД на рівні 0,450-0,550, що забезпечує зростання інтегрального коефіцієнта диверсифікації активів і, як наслідок, високий рівень міжвидової конкуренції на ринку капіталів; 3) збалансування рівнів капітального та іноземного інвестування і стимулювання доведення їх значень до 30-40% від РБКЄ, що досягається шляхом надходження реальних прямих інвестицій нерезидентів, джерелом яких є збалансована, товарно- і географічно диверсифікована зовнішня торгівля як товарами, так і послугами; 4) ретельний контроль за діяльністю регіональних органів Антимонопольного комітету України щодо сприяння розквіту, а не придушення конкуренції, а також за діяльністю регіональних органів Державної служби статистики щодо приховування негативної інформації, передусім щодо відновлення обліку середньооблікової кількості штатних працівників за видами економічної діяльності (зупиненого в 2010 р.), а також видової та географічної структури експорту й імпорту послуг на рівні районів (зупинених у 2013 р.).

Список використаних джерел:

1. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 №5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/16688>
2. Відповіді головного управління статистики у Волинській області: №02.1-10/11 від 12.03.2014; №02.1-10/15 від 08.04.2014; №02.1-10/32 від 04.07.2014; №02.1-10/40 від 05.08.2014; №02.1-10/49 від 15.10.2014; №02.1-10/55 ПП від 17.11.2014.
3. Відповіді головного управління статистики у Закарпатській області: №02.3-08/1442 ПП від 24.03.2014; №02.3-08/2073 ПП від 30.04.2014; №02.3-08/2482 ПП від 27.05.2014; №02.3-08/2891 ПП від 25.06.2014; №02.2-15/3520 ПП від 29.07.2014; №02.2-15/3521 ПП від 04.08.2014; №02.2-15/4281 ПП від 26.09.2014; №02.2-15/4360 ПП від 03.10.2014; №02.2-15/4361 ПП від 03.10.2014; №02.2-15/4968 ПП від 13.11.2014; №02.2-15/5474 ПП від 04.12.2014.
4. Відповіді головного управління статистики в Івано-Франківській області: №02.2-40/4-21-ПП-728 від 28.02.2014; №02.2-40/9-21-ПП-1185 від 08.04.2014;

- №02.2-40/11-ПІ-1486 від 05.05.2014; №02.2-40/9-21-ПІ-2633 від 05.08.2014; №02.2-40/9-30-ПІ-3454 від 14.10.2014; №02.2-40/33-ПІ-3910 від 14.11.2014.
5. Відповіді головного управління статистики у Львівській області: №36-02/11 ПІ від 28.02.2014; №36-02/17 ПІ від 09.04.2014; №36-02/19 ПІ від 05.05.2014; №36-02/21 ПІ від 05.05.2014; №36-02/29 ПІ від 26.05.2014; №36-02/54 ПІ від 27.08.2014; №36-02/57 ПІ від 10.09.2014; №08-42/64 ПІ від 15.10.2014; №08-42/68 ПІ від 14.11.2014; №08-42/71 ПІ від 04.12.2014.
  6. Відповіді головного управління статистики у Рівненській області: №02-4-06/06-ПІ від 28.02.2014; №02-4-06/16-ПІ від 08.04.2014; №02-4-06/21-ПІ від 05.05.2014; №02-4-06/31-ПІ від 06.06.2014; №02-4-06/40-ПІ від 06.08.2014; №02-4-06/47-ПІ від 17.09.2014; №02-4-06/53-ПІ від 14.10.2014; №02-4-06/55-ПІ від 13.11.2014.
  7. Відповіді головного управління статистики у Чернівецькій області: №02.02-09/05-ПІ від 28.02.2014; №02.02-09/13-ПІ від 08.04.2014; №02.02-09/15-ПІ від 05.05.2014; №02.02-09/19-ПІ від 16.05.2014; №02.02-09/29-ПІ від 28.07.2014; №02.02-09/35-ПІ від 12.09.2014; №02.02-09/38-ПІ від 19.09.2014; №02.02-09/44-ПІ від 14.10.2014; №02.02-09/46-ПІ від 14.11.2014.

Oleksiyenko M. M. Measures of public policy on the improvement of values of base indicators of economic security of frontier territories of western regions of Ukraine.

In the article the dynamics of base indicators of economic security of border territories of western regions of Ukraine are analyzed, the measures of public policy on the improvement of their values are certain.

Key words: level of balance capital intensity, level of capital investment, level of foreign direct investment, level of highly organized employment, coefficient of specific gravity of base types of economic activity, coefficient of specific gravity of types of economic activity – basic recipients of budget.

Олексенко Н. Н. Мероприятия государственной политики по улучшению значений базовых индикаторов экономической безопасности пограничных территорий западных регионов Украины.

Проанализирована динамика базовых индикаторов экономической безопасности пограничных территорий западных регионов Украины, определены мероприятия государственной политики по улучшению их значений.

Ключевые слова: уровень балансовой капиталоемкости, уровень капитального инвестирования, уровень внешнего инвестирования района, уровень высокоорганизованной занятости, коэффициент удельного веса базовых видов экономической деятельности, коэффициент удельного веса видов экономической деятельности – основных реципиентов бюджета.